

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу

Лушпай Тетяни Іванівни

«Організаційно-педагогічні умови виховання основ

патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти

України (кінець ХХ – початок ХХІ століття)»,

представлену на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю

011 – Освітні, педагогічні науки

Актуальність дисертаційної роботи. Виховання дитини у ХХІ столітті – складний та відповідальний процес, продиктований реаліями, в яких живе українське суспільство та українська сім'я, зокрема. Події, які відбуваються впродовж останніх років, повномасштабне вторгнення російських військ в Україну, подолання залишків тоталітарної ідеології, обумовлюють пошук шляхів виховання в дітей дошкільного віку почуття власної і національної гідності, способів формування таких моральних якостей, як чітка громадянська позиція, відповідальність за долю Батьківщини, готовність до самопожертви та її захисту, патріотизм.

Патріотична ідея завжди була, є і буде основою консолідації суспільства, адже патріотизм є джерелом духовних і моральних сил та здоров'я суспільства, його життєздатності, які найбільш яскраво проявляються в переломні епохи розвитку, в періоди важких випробувань. Повноцінне життя в суспільстві неможливе, якщо система виховання підростаючого покоління позбавлена моральних основ, любові до Батьківщини. Звідси постає очевидним значне загострення соціально-педагогічної проблеми аналізу засобів форм, методів та організації педагогічних умов виховання в дітей любові до рідного краю. Саме тому звернення автора дисертаційної роботи до проблеми виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України спрямоване на успішний пошук і здійснення нових, більш конструктивних шляхів вирішення цієї актуальної проблеми.

Отже, вибір дисертанткою теми наукового дослідження є цілком виправданим, а своєчасність роботи не викликає сумніву, адже її мета полягає в розкритті теоретичних засад й організаційно-педагогічних умов виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України в кінці ХХ – на початку ХХІ століття та проектуванні експериментальної моделі підвищення ефективності процесу виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України в інноваційному просторі НУШ.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Слід зазначити, що дисертація була складовою частиною наукової теми кафедри дошкільної освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського «Теоретико-методичні засади формування готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в новій українській школі», яка діяла з січня 2019 по грудень 2021 рр. (номер державної реєстрації 0119U000596) та кафедри педагогіки, психології та інклюзивної освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського «Освіта ХХІ століття: теорія і практика в контексті гуманізму Василя Сухомлинського», з січня 2021 по грудень 2024 рр. (номер державної реєстрації 0121U109373).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше:

1) системно й цілісно досліджено організаційно-педагогічні умови виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України в кінці ХХ – на початку ХХІ століття: концептуальне та нормативно-правове визначення змісту та очікуваних результатів виховання основ патріотизму старших дошкільників; забезпечення варіативності форм, методів, прийомів виховання основ патріотизму дітей старшого дошкільного віку у закладах дошкільної освіти України в досліджуваній період; оновлення змісту підвищення професійної компетентності вихователя закладу дошкільної освіти відповідно до нормативних вимог організації виховного процесу в досліджуваній період;

2) розроблено періодизацію трансформації змісту педагогічних ідей виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України в кінці ХХ – на початку ХХІ століття у хронологічній послідовності;

3) здійснено аналіз суспільно-політичних та соціально-педагогічних передумов патріотичного виховання старших дошкільників упродовж досліджуваного періоду;

4) здійснено проектування перспективи розвитку системи виховання – основ патріотизму старших дошкільників в умовах інноваційного освітнього простору нової української школи та з метою підвищення рівня ефективності зазначеного процесу запропоновано розроблену експериментальну педагогічну модель;

5) введено до наукового обігу архівні матеріали Центрального державного– архіву вищих органів влади та управління України (ф. 166, оп. 17, спр. 122; оп. 17, спр. 78);

6) уточнено та обґрунтовано зміст ключових понять дослідження: «організаційно-педагогічні умови», «патріотизм», «патріотичне виховання»,

«виховання основ патріотизму старших дошкільників» «патріотична вихованість старших дошкільників».

Подальшого розвитку набули теоретичні та практичні проблеми виховання основ патріотизму старших дошкільників; структура, зміст, методи і форми виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України в досліджуваній період.

Практична значущість роботи полягає в тому, що основні положення, висновки та рекомендації, що сформульовані та обґрунтовані в дисертаційному дослідженні Лушпай Тетяни Іванівни, а також запропонована нею модель підвищення ефективності процесу виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України в інноваційному просторі НУШ можуть знайти своє практичне застосування у професійній діяльності працівників ЗДО. Розроблений спецкурс «Організаційно-педагогічні умови виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ століття)» може бути використаний у професійній підготовці майбутніх фахівців спеціальності 012 «Дошкільна освіта».

Результати дослідження впроваджено в освітній процес фахової підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти Вінницького державного педагогічного університету (довідка № 06/24 від 17.10. 2023 р.), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 345/04 від 19.10.2023 р.), Волинського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 03-24/01/2849 від 31.10. 2023р.), Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (довідка № 01-12/01/797 від 10.11.2023р.).

Характеристика основних положень роботи. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел до кожного розділу (до першого розділу – 151 та три архівних джерела, до другого – 143; усього 294 найменувань, із них 8 – іноземною мовою та три архівних джерела), додатки на 104 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 298 сторінок, основний текст викладено на 164 сторінках. Робота містить 2 таблиці та 2 рисунки.

Ретельний науково-теоретичний аналіз дисертаційної роботи «Організаційно-педагогічні умови виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ століття)» Лушпай Тетяни Іванівни дав змогу виокремити позитивні та значущі аспекти наукового дослідження, що є значним внеском у сучасну педагогічну науку. У вступі вдало обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету, завдання, предмет, об'єкт та методи дослідження, розкрито

наукову новизну та практичну значущість здобутих результатів, особистий внесок здобувачки, подано відомості щодо апробації здобутих результатів та їх впровадження.

У першому розділі «Теоретичні засади виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ століття)» на основі аналізу наукових досліджень та джерел, нормативно-правових документів і практичного досвіду доведено, що проблема виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України є актуальною педагогічною проблемою. Автором визначено та схарактеризовано наукові підходи до проведення історико-педагогічного дослідження, зокрема: конкретно-історичний, формаційний, системно-історичний, соціально-історичний, цивілізаційний, культурологічний, праксеологічний, аксіологічний, парадигмальний, синергетичний.

Здійснено дефінітивний аналіз ключових понять дослідження «патріотизм» та «патріотичне виховання» в науково-педагогічній літературі та зроблено висновок, що відсутність чіткого тлумачення цих наукових категорій зумовлена, з одного боку, різними позиціями авторів, а з іншого - багатогранністю цих понять та їх різним трактуванням на різних історичних етапах суспільного розвитку.

У другому розділі дисертації «Організаційно-педагогічні умови виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ століття)» детально описано організаційно-педагогічні умови основ патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку в закладах дошкільної освіти в досліджуваній період; спроектовано експериментальну педагогічну модель підвищення ефективності процесу виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України в інноваційному просторі НУШ. Позитивно оцінюємо запропоновану Т. І. Лушпай експериментальну педагогічну модель, яку презентовано через такі блоки: концептуально-цільовий, методологічний, змістово-технологічний та результативний, що дозволило авторці критично переосмислити набутий науково-методичний досвід роботи з патріотичного виховання та представити своє бачення виховання основ патріотизму в дітей старшого дошкільного віку в умовах сьогодення.

Варто зазначити, що кожний розділ дисертації має свою наукову значущість, слугує науковим підґрунтям для наступного розділу, в результаті сформульовано цілісне та системне бачення організаційно-педагогічних умов

виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ століття).

Повнота викладення матеріалів дисертації в роботах, які опубліковані автором. Основні положення та результати дисертації Лушпай Тетяни Іванівни ґрунтовно висвітлено у 13 публікаціях, з них 4 – у фахових журналах, 2 – зарубіжних періодичних видань, 7 – апробаційного характеру; а також апробовано в доповідях на науково-практичних конференціях: 7 – міжнародних та 2 – Всеукраїнській. У дисертаційній роботі чітко зазначено особистий внесок автора у роботах у співавторстві.

Зауваження до змісту та оформлення дисертації. Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу в цілому, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання:

1. Зважаючи на ґрунтовний теоретичний аналіз ключових понять дослідження, вважаємо, що робота лише б виграла, якби дисертантка в підрозділі 1.2. (див. с. 58), подала власне визначення поняття «патріотичне виховання старших дошкільників». Це сприяло б підсиленню теоретичної значущості дисертаційного дослідження.

2. У науковому дослідженні дисертанткою визначено нижню межу дослідження 1991 рік, а верхню межу – 2019 рік. Вважаємо, що верхню межу можна було окреслити 2023 роком, оскільки проблема виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України не є вичерпною на сучасному етапі її вивчення.

3. Одним із завдань дисертаційної роботи авторкою зазначено: розробити експериментальну педагогічну модель підвищення ефективності виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України в умовах інноваційного простору Нової української школи. У зв'язку з чим виникає декілька зауважень:

– на наш погляд, авторкою в тексті дисертації дуже поверхово описаний методологічний блок моделі, зокрема йдеться тільки про наукові підходи: особистісно-зорієнтований, компетентнісний, діяльнісний, гуманістичний, акмеологічний, системний, інноваційний, аксіологічний, культурологічний;

– щодо результативного блоку моделі, який включає знанневий, мотиваційний, діяльнісний компоненти, когнітивний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісно-поведінковий критерії та відповідні їм показники та рівні (початковий, середній, достатній, високий), необхідно було в додатках подати їх характеристики.

4. У тексті зустрічаються технічні помилки й неточності, зокрема, на с. 254 (див. Додаток Т) представлена розроблена робоча програма навчальної

дисципліни «Організаційно-педагогічні умови виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ століття)» в анотації вказано, що: «Навчальний курс передбачає підготовку здобувачів вищої освіти *четвертого* (бакалаврського) рівня спеціальності 012 Дошкільна освіта ...».

Висловлені зауваження та побажання не зменшують наукової цінності здійсненого дослідження, матеріали якого засвідчують про наукову новизну, теоретичну та практичну значущість одержаних результатів. У цілому дисертаційна робота Лушпай Тетяни Іванівни за змістом та формою є завершеним самостійним дослідженням.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. При детальному розгляді дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності не виявлено.

Висновки. Науково-теоретичний аналіз основних положень дисертації та опублікованих праць її автора дає підстави для висновку, що дисертація Лушпай Тетяни Іванівни «Організаційно-педагогічні умови виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ століття)» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомим теоретичне та прикладне значення, відповідає спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019), і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними Постановою Кабінетом Міністрів України від 21 березня 2022 р. № 341)), а її авторка, Лушпай Тетяна Іванівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри
початкової та дошкільної освіти
Миколаївського національного університету
імені В. О. Сухомлинського

Тетяна ФІЛІМОНОВА